

การป้องกันปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม:
กรณีศึกษาผลกระทบจากมลพิษทางอากาศในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด
Environmental Crime Prevention:
A Case Study of Air Pollution Impact in Map Ta Phut Industrial Estate

กรณัฐ อัครธนบุญ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Koranutth Akkrathanaboon
Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

Received July 6, 2020 | Revised January 17, 2021 | Accepted June 15, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุและปัจจัยของปัญหามลพิษทางอากาศในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด แนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหา ตลอดจนมุมมองภาพรวมต่อกระบวนการยุติธรรม โดยได้ทำการวิจัยเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง 6 กลุ่ม ได้แก่ ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด ผู้นำและตัวแทนชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมฯ เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ นักวิชาการอิสระ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมทั้งสิ้น 24 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สาเหตุและปัจจัยของปัญหามลพิษทางอากาศในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมฯ เป็นผลมาจากปัญหาการบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐ ปัญหาการตรวจวัดคุณภาพอากาศ และปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและการบังคับโทษ 2) แนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 5 แนวทาง ดังนี้ (1) ควบคุมการระบายสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่ายอย่างเคร่งครัด (2) กำหนดมาตรฐานและเฝ้าระวังสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่าย (3) ประเมินศักยภาพการรองรับมลพิษทางอากาศด้วยแบบจำลองคณิตศาสตร์ (4) เชื่อมต่อข้อมูลเครือข่ายติดตามตรวจสอบคุณภาพอากาศ (5) สนับสนุนภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ และ 3) มุมมองภาพรวมต่อกระบวนการยุติธรรมในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเจ้าหน้าที่รัฐควบคุมดูแลไม่ทั่วถึงหรือละเลยการปฏิบัติหน้าที่ ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เปิดเผยหรือบิดเบือนข้อมูล มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมหรือระบายนสารมลพิษทางอากาศจากโรงงานไม่สะท้อนข้อเท็จจริง จึงควรปรับปรุงและบูรณาการกฎหมายสิ่งแวดล้อมให้มีการบังคับใช้และบทลงโทษที่ชัดเจนควบคู่กับการส่งเสริมให้โรงงานอุตสาหกรรมตระหนักถึงการดูแลใส่ใจสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: กระบวนการยุติธรรม, อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม, มลพิษทางอากาศ, นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

Abstract

This study emphasized on the causes, factors resulting in air pollution problems in Map Ta Phut Industrial Estate. The findings will lead to the proposed measures for prevention and environmental crime resolution and the overall perspective on the judgement process in solving air pollution problems. The data was collected from the document and in-depth interviews, carried out on 6 specific sample groups with 24 informants including the group of people in Map Ta Phut municipality, leaders and representatives of the communities surrounding Map Ta Phut Industrial Estate, government agencies and state enterprises, independent scholars, non-governmental organizations (NGOs) and criminal justice personnel.

The findings revealed as follows: 1) causes and factors causing air pollution in Map Ta Phut Industrial Estate area resulting in problematic management by government agencies, air quality management, and law enforcement and penalties' problems 2) environmental crime prevention and solution consisted of 5 approaches as: (1) strictly controlling the volatile organic compound emission (2) setting standards of and monitoring organic compound volatileness (3) assessing the potential for air pollution support by mathematical models (4) connecting data at the air quality monitoring network level in the Map Ta Phut area, and (5) supporting the people to participate in the process of solving air pollution problems and 3) for overall perspective on the judgement process in solving air pollution problems, it was found that the mechanisms of judgement process cannot solve the environmental crimes effectively since officials are not able to handle air pollution problems comprehensively or neglect to perform their duties. Moreover, entrepreneurs and related agencies do not disclose or distort information. Additionally, legal measures implemented to control or discharge air pollutants from factories do not reflect the facts. Therefore, environmental laws should be revised and integrated to ensure clear enforcement operation and penalties in conjunction with promoting environmental awareness among industrial factories.

Keywords: Judgement Process, Environmental Crime, Air Pollution, Map Ta Phut Industrial Estate

บทนำ

มลพิษทางอากาศเป็นหนึ่งในอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเป็นเวลานานในประเทศไทย เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ จากสถิติของกรมควบคุมมลพิษ พบว่าแหล่งที่มาของปัญหามลพิษที่ได้รับเรื่องร้องเรียนในปีงบประมาณ 2563 เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 55 (Pollution Control Department, 2020) และจากสถิติของกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม พบว่ามีโรงงานที่จดทะเบียนไว้กับกระทรวงอุตสาหกรรมและได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการตามพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) โรงงาน พ.ศ. 2535 (ปี พ.ศ. 2553-2562)

จำนวน 138,807 โรงงาน (Department of Industrial Works, 2019) ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับ แต่ก็เป็นที่น่าสนใจว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) นอกจากมีเป้าหมายให้เศรษฐกิจเข้มแข็งแข่งขันได้โดยเพิ่มอัตราการขยายตัวของภาคบริการและภาคอุตสาหกรรมให้สูงขึ้นแล้ว ยังมีเป้าหมายให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความสมดุลอีกด้วย แตกต่างจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับอื่น ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลักและขาดการรักษาสมดุลของระบบนิเวศอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาถึงการกระทำผิดที่มีต่อสิ่งแวดล้อม หรือ อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลพวงมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศไทย ซึ่งนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเนื่องจากประสบปัญหามลพิษมากกว่า 30 ปี (Bangkokbiznews, 2011) และยังมีความสำคัญในแง่การเป็นฐานการผลิตที่สำคัญสำหรับอุตสาหกรรมหนักขนาดใหญ่ของประเทศ เช่น อุตสาหกรรมปิโตรเคมี อุตสาหกรรมเหล็กกล้า อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมยานยนต์ อุตสาหกรรมปุ๋ยและสารเคมี โรงงานผลิตกระแสไฟฟ้า โรงกลั่นน้ำมัน และโรงแยกก๊าซ เป็นต้น (Matichon, 2007) ซึ่งแต่ละอุตสาหกรรมเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษทางอากาศ น้ำเสีย และกากสารพิษขนาดใหญ่ แม้กระทั่งสถานีที่ฝังกลบและกำจัดกากของเสียอุตสาหกรรมก็รวมกันอยู่ในนิคมฯ แห่งนี้ ทำให้ชุมชนที่อยู่โดยรอบประสบปัญหาการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม อาชีวอนามัย และคุณภาพชีวิตของประชาชนมาโดยตลอด

หลายสิบปีที่ผ่านมามลพิษทางอากาศในมาบตาพุด เป็นปัญหาที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนมุ่งดำเนินการป้องกันและแก้ไขมาอย่างต่อเนื่อง มลพิษทางอากาศที่พบแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ 1) สารประกอบอินทรีย์ระเหยง่าย (VOCs) ซึ่งเป็นสารก่อมะเร็งและเป็นที่มาของกลิ่นเหม็นต่างๆ โดยสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่ายบางชนิดไม่มีกลิ่น ทำให้เกิดการสูดดมเข้าไปโดยไม่รู้ตัว และ 2) มลพิษพื้นฐานซึ่งเกิดจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงของโรงงานและโรงไฟฟ้า เป็นที่มาของฝุ่นละออง ตลอดจนการสะสมของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และก๊าซเรือนกระจกอื่นๆ ในชั้นบรรยากาศ นำไปสู่ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) หรือภาวะโลกร้อน (Global Warming) สถานการณ์มลพิษทางอากาศที่น่าเป็นห่วงในพื้นที่มาบตาพุด ทำให้หลายฝ่ายเรียกร้องให้รัฐบาลประกาศให้มาบตาพุดเป็นเขตควบคุมมลพิษ หลังจากมีการตรวจพบสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่ายในปัสสาวะของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ซึ่งกรมควบคุมโรคยืนยันว่ามีความเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็ง (Kom Chad Luek, 2012) แม้ทางการแพทย์ไม่สามารถยืนยันได้อย่างชัดเจนว่าผลจากการเจ็บป่วยเรื้อรังของชาวบ้านในพื้นที่มาบตาพุดจะเกิดจากมลพิษของโรงงานในนิคมฯ แต่ผลการวิจัยจากหลายภาคส่วน เช่น กรมควบคุมมลพิษ สถาบันมะเร็งแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ต่างมีผลการศึกษาออกมาในทางเดียวกันที่บ่งบอกว่า อาการเจ็บป่วยของชาวบ้านมีผลสัมพันธ์กันโดยตรงกับสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่าย (Bangkokbiznews, 2007) แม้ในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีการตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อแก้ไขปัญหามลพิษโดยมีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน แต่แผนปฏิบัติการลดและขจัดมลพิษกลับไม่ได้รับความร่วมมือจากโรงงานต่าง ๆ เท่าที่ควร อีกทั้งรัฐบาลยังคำนึงแต่การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ การเดินขยายการลงทุนปิโตรเคมีระยะต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการอนุมัติการก่อสร้างโรงงานในพื้นที่มาบตาพุดเพิ่มอีก 12 โครงการ รวมถึงโรงไฟฟ้าถ่านหินอีก 1 แห่ง (Matichon, 2007)

ในวันที่ 3 มีนาคม 2552 ศาลปกครองระยองมีคำพิพากษาให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติประกาศให้พื้นที่ตำบลมาบตาพุด ห้วยโป่ง เนินพระ และทับมา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ตลอดจนพื้นที่ข้างเคียงที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมร้ายแรงเป็นเขตควบคุมมลพิษ เพื่อดำเนินการควบคุม ลด และขจัดมลพิษ

ตาม พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้ (Kontongern, 2013) ต่อมาเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่นิคมฯ และบริเวณใกล้เคียงได้ยื่นฟ้องเพื่อให้ศาลปกครองกลางมีคำสั่งเพิกถอนใบอนุญาตโรงงาน 76 โรงงาน ตามคณะกรรมการที่อนุญาตให้มีการออกใบอนุญาตแก่โรงงานที่จะก่อสร้างในเขตอำเภอมายาพุดไว้เป็นการชั่วคราวจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษา (Thai Rath, 2009) ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยื่นอุทธรณ์คำสั่งชั่วคราวต่อศาลปกครองสูงสุด และศาลปกครองสูงสุดได้มีคำสั่งให้แก้ไขคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวให้ระงับโครงการลงทุน 76 โครงการมายาพุดไว้ก่อน โดยให้ 11 โครงการที่ไม่มีผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพชีวิตของประชาชน สามารถดำเนินการต่อไปได้ เช่น โครงการประเพณีทมนาคม พลังงานสะอาด โครงการปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือลดมลภาวะ (Siam Rath, 2009)

หลังจากศาลปกครองสูงสุดได้มีคำสั่งดังกล่าว หลายฝ่ายได้ออกมาแสดงความกังวลในผลกระทบที่จะมีต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุน โดยอาจทำให้นักลงทุนต่างชาติเปลี่ยนใจโยกฐานลงทุนไปยังประเทศอื่นที่ให้สิทธิประโยชน์ดีกว่าได้ มีการประเมินมูลค่าความเสียหายสูงกว่า 4 แสนล้านบาท ซึ่งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศอย่างมหาศาล เพราะโครงการที่ถูกสั่งระงับการลงทุนไปส่วนใหญ่เป็นโครงการอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่และเกือบทั้งหมดเป็นอุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าและรองรับการส่งออก อีกทั้งยังมีแรงงานนับแสนคนที่จะต้องตกงานจากคำสั่งระงับโครงการดังกล่าว (Thansettakij, 2009) นับแต่ปี พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา การฟ้องร้องของเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่นิคมฯ และพื้นที่ใกล้เคียงยังคงดำเนินเรื่อยมาจนกลายเป็นคดีที่ยืดเยื้อ แม้ในพื้นที่นิคมฯ จะถูกประกาศให้เป็นเขตควบคุมพิเศษ และมีงบประมาณพิเศษจากรัฐบาลในการลดและขจัดมลพิษอย่างต่อเนื่องรวมทั้งได้รับการประกาศให้เป็นเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ก็ตาม แต่ก็ยังพบว่ามีปัญหามลพิษทางอากาศในเขตพื้นที่นิคมฯ มาโดยตลอด มีการขยายและสร้างโรงงานใหม่จำนวนมากซึ่งประชาชนโดยรอบย่อมได้รับความเสี่ยงต่อสุขภาพมากขึ้น แม้มีความพยายามของรัฐบาลในการปรับปรุงกฎหมายและโครงสร้างการควบคุมมลพิษ รวมทั้งการจัดการสิ่งแวดล้อมหลายด้านจนนำไปสู่การก่อตั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และตั้งหน่วยงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้นมาใหม่ ได้แก่ กรมควบคุมมลพิษ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อทำหน้าที่ป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบด้านต่างๆ (Bangkokbiznews, 2012) แต่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่นิคมฯ และพื้นที่ใกล้เคียง ยังคงรู้สึกที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดจากมลพิษอุตสาหกรรมได้จริง แม้กระทั่งปัจจุบันนี้ จากรายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมและมาตรการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการโรงกลั่นน้ำมันซึ่งจัดทำโดย บริษัท ซีคอก จำกัด ระบุว่า เมื่อนำผลตรวจวัดมาเปรียบเทียบกับประกาศกรมควบคุมมลพิษเรื่อง กำหนดค่าเฝ้าระวังสำหรับสารอินทรีย์ระเหยง่ายในบรรยากาศ โดยทั่วไปในเวลา 24 ชั่วโมง พ.ศ. 2552 ซึ่งกำหนดไว้ไม่เกิน 7.6 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร พบว่า ผลการตรวจวัดบริเวณชุมชนบ้านพลอง ระหว่างวันที่ 8-9 กรกฎาคม 2562 พบค่าความเข้มข้นของเบนซินสูงกว่าเกณฑ์เฝ้าระวัง (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2019) ซึ่งหมายความว่าประชาชนในพื้นที่ยังคงต้องแบกรับความเสี่ยงต่อผลกระทบด้านสุขภาพต่อไป

จากปัญหาสิ่งแวดล้อมและสภาวะมลพิษทางอากาศที่เรื้อรังของมายาพุด ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การป้องกันปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาผลกระทบจากมลพิษทางอากาศในนิคมอุตสาหกรรมมายาพุด” เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศในนิคมฯ

ซึ่งในอดีตมีความรุนแรงมากที่สุดในประเทศไทย รวมถึงกระบวนการยุติธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาในเชิงลึก วิเคราะห์ในมุมมองของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม อันจะสามารถนำไปพัฒนาเป็นนโยบายที่เหมาะสมและเป็นข้อมูลพื้นฐานทางวิชาการที่มีประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารอบแนวทางการขับเคลื่อนนโยบาย มาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางเลือกที่จะนำไปสู่การพัฒนาความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด
2. เพื่อศึกษาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมลพิษทางอากาศในเขตพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด
3. เพื่อศึกษามุมมองภาพรวมต่อกระบวนการยุติธรรมในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

บททวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่อง “การป้องกันปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาผลกระทบจากมลพิษทางอากาศในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Crime) (Chitsawang and Chitsawang, 2017) อธิบายว่าประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยเผชิญกับอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมาเป็นระยะเวลานาน แต่ประชาชนมักไม่ได้มองว่าเป็นอาชญากรรม เนื่องจากอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมีลักษณะสำคัญที่แตกต่างจากอาชญากรรมพื้นฐาน เช่น ฉก ชิง วิ่งราว จี้ ปล้น หรือ ช่มชู้ ซึ่งลักษณะอาชญากรรมที่มีความชั่วร้ายในตัวเอง รวมทั้งมีเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับผลกระทบอย่างชัดเจน จึงกล่าวได้ว่าอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรมขั้นสูงที่เกิดจากกฎหมายกำหนด ก่อให้เกิดผลเสียหลายอย่างมากมายซึ่งไม่ได้ส่งผลกระทบต่อคนที่ตกเป็นเหยื่อเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบขยายวงกว้างไปทั้งระดับประเทศหรือระดับโลก ลักษณะพิเศษของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมจะแตกต่างไปจากอาชญากรรมทั่วไป คือ

- 1) ไม่ปรากฏตัวผู้กระทำผิดอย่างชัดเจนทันที ต้องใช้ระยะเวลาในการพิสูจน์บุคคลผู้กระทำผิด
- 2) ผู้กระทำผิดมักไม่ใช่บุคคลคนเดียว หากแต่มีการกระทำผิดในลักษณะของกลุ่มคนหรือองค์กรอาชญากรรม และอาจเกี่ยวพันไปถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปล่อยปละละเลย ไม่ดำเนินการอย่างจริงจังในการตรวจสอบป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม
- 3) ผลเสียหายของอาชญากรรมยังไม่เกิดขึ้นทันที อาจต้องใช้เวลาอันยาวนานกว่าจะเห็นผล
- 4) อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเหยื่ออาชญากรรมคนใดคนหนึ่ง หากแต่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวมหรือบุคคลในสังคมเป็นจำนวนมาก ตลอดจนอาจส่งผลกระทบข้ามชาติ เนื่องจากมีการกระทำผิดในประเทศหนึ่งแต่เกิดผลกระทบอีกประเทศหนึ่ง ปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนี้จึงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ไม่ใช่อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมธรรมดา ทำให้ในหลายประเทศพยายามหาข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมของโลก

5) การพิสูจน์ความผิดที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในบางกรณีทำได้ยาก เนื่องจากการตรวจหาหลักฐานมาพิสูจน์ว่าผลเสียหายนั้นมาจากแหล่งต้นกำเนิดใดต้องใช้กระบวนการหาหลักฐานอย่างละเอียด

2. แนวคิดและทฤษฎีการป้องกันอาชญากรรม มาจากแนวคิดของสาเหตุในการเกิดอาชญากรรมที่ว่า อาชญากรรมเกิดจากมูลเหตุจูงใจให้กระทำความผิด การป้องกันจึงต้องตัดเหตุจูงใจของผู้กระทำความผิดและป้องกันบุคคลทั่วไปไม่ให้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม (Khunttee, 2015) ซึ่งมีวิธีป้องกันอาชญากรรม 4 วิธี ได้แก่ 1) การบังคับใช้กฎหมาย มีแนวทางมาจากสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิมที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่คำนึงถึงผลลัพธ์ของการกระทำก่อนที่จะมีพฤติกรรมใด ดังนั้นการป้องกันไม่ให้บุคคลกระทำความผิดหากมีกฎหมายที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสม ซึ่งหมายความถึงมีอัตราโทษรุนแรง มีการลงโทษที่รวดเร็ว ผู้กระทำความผิดกฎหมายมีโอกาสถูกจับกุมสูง กระบวนการยุติธรรมโปร่งใสทำให้สมาชิกในสังคมมีความเกรงกลัวต่อกฎหมายและการลงโทษไม่กล้ากระทำความผิด 2) การปรับสภาพแวดล้อมและจิตใจ แนวทางนี้ตามความเชื่อของสำนักปฏิฐานนิยม (Positive School) มีความเชื่อว่า ผู้ที่ประกอบอาชญากรรม คือ ผู้ที่ถูกสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ บีบบังคับและหล่อหลอมให้ต้องประกอบอาชญากรรม ซึ่งอาชญากรเปรียบเสมือนผู้ป่วย จำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษา แก่ไขผู้มีบุคลิกภาพที่เสียให้กลับสู่สังคม เป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพที่ทนทานต่อสิ่งยั่วยุให้ประกอบอาชญากรรม แนวทางการป้องกันอาชญากรรมด้วยการปรับสภาพแวดล้อมและจิตใจ จึงมี 2 รูปแบบ คือ การป้องกันไม่ให้ผู้ที่อยู่ในสังคมต้องกลายเป็นอาชญากรด้วยการปรับสภาพแวดล้อมทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค ป้องกันผู้ที่มีบุคลิกภาพที่เสียไปหรือเป็นอาชญากรไม่ให้เกิดการถลำลึก หรือประกอบอาชญากรรมซ้ำด้วยการใช้มาตรการการปรับสภาพแวดล้อมในสถานที่ควบคุมแก้ไขให้มีความเหมาะสม 3) การลดช่องโอกาสการกระทำความผิด สามารถกระทำได้โดยการตัดช่องโอกาสโดยใช้เทคโนโลยี หรือ การลดช่องโอกาสในการกระทำความผิดทั้งในระดับเมือง ระดับอาคารบ้านเรือน และระดับบุคคล สำหรับแนวทางการป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม อาจมีความจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีในการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดในด้านสิ่งแวดล้อม และ 4) การป้องกันอาชญากรรมด้วยการปรับสภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีของสมาชิกในชุมชน แนวทางการป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมทำให้สมาชิกของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มีผลกระทบต่อชีวิตของสมาชิกชุมชนโดยตรง อันเป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อท้องถิ่นชุมชนที่อาศัยและเป็นการป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันอาชญากรรมสามารถนำมาใช้อธิบายถึงการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ตลอดจนแสวงหาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในนิคมฯ ได้ เนื่องจากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าว กล่าวถึงการบังคับใช้กฎหมายในการควบคุมอาชญากรรม การปรับสภาพแวดล้อมและจิตใจของผู้ที่คิดกระทำความผิด การลดโอกาสในการกระทำความผิดและสุดท้ายการปรับสภาพแวดล้อมโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษานี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากเอกสารควบคู่กับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview)

กลุ่มตัวอย่าง 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด กลุ่มผู้นำและตัวแทนชุมชนรอบนิคมฯ กลุ่มเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ กลุ่มนักวิชาการอิสระ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จำนวนทั้งหมด 24 คน ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยอาศัยหลักการ แนวคิด และทฤษฎีทางอาชญวิทยาสิ่งแวดล้อมเป็นกรอบในการวิเคราะห์เพื่ออธิบายสาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ นำไปสู่แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในมาบตาพุด ตลอดจนมุมมองภาพรวมต่อกระบวนการยุติธรรม โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากเอกสารมีเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหามลพิษทางอากาศ สาเหตุ ปัจจัย และแนวทางแก้ไขปัญหามาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ผู้ศึกษาใช้ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ หนังสือ บทความ งานวิจัยของนักวิชาการ และหน่วยงานต่างๆ ที่มีเนื้อหาใจความสำคัญเกี่ยวกับปัญหามลพิษในเขตพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด และเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือพิมพ์รายวันและรายสัปดาห์ที่นำเสนอข่าวมลพิษในเขตพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด อาทิเช่น หนังสือพิมพ์มติชน ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด คมชัดลึก กรุงเทพธุรกิจ มติชนสุดสัปดาห์ และเนชั่นสุดสัปดาห์ เป็นต้น

2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด กลุ่มผู้นำและตัวแทนชุมชนรอบนิคมฯ กลุ่มเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ กลุ่มนักวิชาการอิสระ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) กลุ่มบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จำนวน 24 คน ด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง

ผลการวิจัย

1. สาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ประกอบด้วย 1) ปัญหาการบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐ การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมต้องมีขั้นตอนทางกฎหมาย ซึ่งในการขออนุญาตดำเนินการจัดตั้ง หน่วยงานภาครัฐต้องทำการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับคนและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โดยต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเนื่องจากเป็นขั้นตอนหนึ่งตามกฎหมาย ที่ผ่านมามีการดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวอาจเกิดขึ้นจริง แต่ข้อเท็จจริงคือ ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการแสดงความคิดเห็นหรืออีกนัยหนึ่งคือ ไม่ว่าประชาชนในพื้นที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างไร แต่ถ้าภาครัฐส่งเสริมให้มีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมด้วยเหตุผลทั้งปวง เช่น การขยายตัวของภาคเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ประชาชนจำเป็นต้องเสียสละและคล้อยตามนโยบายและการดำเนินงานของภาครัฐ ประชาชนไม่ได้เป็นคนตัดสินใจในกระบวนการสุดท้ายหากแต่เป็นหน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ดังนั้นสาเหตุและปัจจัยปัญหาสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นจึงเกิดจากการบริหารจัดการภาครัฐที่ไม่เป็นไปตามขั้นตอน ไม่วิเคราะห์ผลกระทบในเชิงลึกที่อาจเกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่ เห็นได้จากการที่ประชาชนออกมาเรียกร้องให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาดูแลผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม 2) ปัญหาการตรวจวัดคุณภาพอากาศ จากการประเมินศักยภาพการรองรับมลพิษทางอากาศในพื้นที่มาบตาพุดโดยใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ ซึ่งใช้ข้อมูลอัตราการระบายอากาศของโรงงานอุตสาหกรรมพบว่า ยังมีค่าความเข้มข้นของมลสารบางตัว เช่น ก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ และก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ สูงเกินกว่าค่ามาตรฐานคุณภาพอากาศ อีกทั้งมลพิษจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงยังปรากฏในรูปของฝุ่นซึ่เข้า

ประชาชนในพื้นที่เชื่อว่าส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการใช้ถ่านหินของโรงงานอุตสาหกรรมและโรงงานไฟฟ้า เนื่องจากที่มามีอุบัติเหตุมีโรงงานไฟฟ้าเป็นจำนวนมาก ซึ่งโรงไฟฟ้าทำให้เกิดมลพิษทางอากาศและทำให้ประชาชนเป็นโรคทางเดินหายใจ โรคกระเพาะ และเผชิญกับความวิตกกังวลถึงข้อสันนิษฐานที่ยังพิสูจน์ไม่ได้ว่าอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นเกิดจากมลพิษทางอากาศหรือเป็นภาวะการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นเอง แต่ก็เป็นที่ยืนยันจากผู้นำชุมชนรอบนิคมฯ ว่า การแก้ปัญหาของหน่วยงานภาครัฐไม่ได้ทำให้ปัญหาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มาบรรเทาดีขึ้น และเชื่อว่าประชาชนยังคงได้รับสารมลพิษเข้าสู่ร่างกายตลอดเวลา เนื่องจากสารมลพิษที่ถูกปล่อยสู่อากาศโดยโรงงานอุตสาหกรรมนั้นไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่า แม้จะมีระบบและเครื่องตรวจวัดคุณภาพอากาศแต่ก็ไม่สามารถยืนยันได้ว่าประชาชนในพื้นที่จะปลอดภัยจากการสูดดมสารมลพิษที่ปราศจากสี ปราศจากกลิ่น และการได้รับสารมลพิษที่ลอยอยู่ในอากาศนั้นมีลักษณะสะสมเนื่องจากมนุษย์ต้องใช้อากาศหายใจตลอดเวลา การได้รับผลกระทบเช่นนี้ทำให้ประชาชนออกมาเรียกร้องและแสดงความคิดเห็นว่าไม่ได้รับความยุติธรรม ถึงแม้มีกระบวนการตรวจคุณภาพอากาศและมีการรายงานว่าไม่เกินเกณฑ์มาตรฐาน แต่ความเป็นจริงในทางปฏิบัติประชาชนไม่อาจทราบได้เลยว่าคุณภาพอากาศไม่เกินเกณฑ์มาตรฐานจริงหรือไม่ มลพิษทางอากาศลดลงหรือไม่ อย่างไร เพราะโรงงานอุตสาหกรรมมีการขยายการผลิตที่มากขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งยังไม่สามารถรับประกันได้ว่าจะมีโรงงานอุตสาหกรรมใดหรือไม่ที่ลักลอบปล่อยทิ้งอากาศเสีย 3) ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและการบังคับโทษ แม้ที่ผ่านมารัฐบาลจะพยายามปรับปรุงกฎหมายและมีมาตรการควบคุมมลพิษ รวมทั้งการจัดการสิ่งแวดล้อมหลายๆ ด้าน แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดจากมลพิษอุตสาหกรรมได้จริง กล่าวได้ว่า กฎหมายของประเทศไทยยังไม่สามารถจัดการกับปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดและไม่มีบทลงโทษที่ชัดเจน ทำให้เกิดช่องโหว่ทางกฎหมายที่ภาคธุรกิจฉวยโอกาสแสวงหาผลประโยชน์และทำให้ประชาชนต้องได้รับผลกระทบทางด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่อง การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยที่กรมควบคุมมลพิษรวบรวมแล้วมีถึง 24 ฉบับ (Bangkok Business, 2014) แต่มักถูกละเลยในการบังคับใช้ ไม่มีการกำหนดการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นรูปธรรม เนื่องจากบุคคลที่เกี่ยวข้องมักมองว่าเป็นเรื่องไกลตัว ไม่ใช่อาชญากรรมประเภทการฆ่าหรือข่มขืน จึงทำให้ปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดดำเนินมาเป็นระยะเวลากว่า 30 ปี

2. แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหา มลพิษทางอากาศในเขตพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ประกอบด้วย 5 แนวทาง คือ 1) ควบคุมการระบายสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่ายอย่างเคร่งครัด ควรมีการติดตามตรวจสอบแผนและมาตรการควบคุมสารอินทรีย์ระเหยง่ายของผู้ประกอบการในพื้นที่มาบตาพุดอย่างเคร่งครัดและสม่ำเสมอ รวมทั้งควรมีการฝึกอบรมวิธีการตรวจวัดสารอินทรีย์ระเหยง่ายจากการรั่วไหลของอุปกรณ์ให้แก่ผู้ประกอบการเป็นแนวทาง โดยภาครัฐควรเข้าไปตรวจสอบการดำเนินการของโรงงานเป็นระยะ นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรประสานงานกับโรงงานในเขตนิคมฯ ให้ทำการสำรวจจุดที่มีโอกาสเกิดปัญหารั่วซึมของสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่ายในแต่ละโรงงาน เช่น บริเวณที่มีการกักเก็บสารเคมี ถังเก็บสารเคมี บั้ม วาล์ว และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขจุดที่พบปัญหาเพื่อลดการระบายสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่ายให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ปัจจุบันยังตรวจพบค่าความเข้มข้นของสารเบนซีน (Benzene) สูงกว่าเกณฑ์ค่าเผื่อระวัง สาเหตุเป็นเพราะนิคมฯ มีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก ไม่สามารถทราบได้ว่าจุดกำเนิดการกระจายตัวของสาร Benzene มาจากโรงงานใดบ้าง 2) กำหนด

มาตรฐานและเฝ้าระวังสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่าย กรมควบคุมมลพิษได้กำหนดมาตรฐานสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่ายในบรรยากาศโดยทั่วไปไปจำนวน 9 ชนิด ได้แก่ Vinyl Chloride, 1,3-Butadiene, Dichloromethane, Chloroform, 1,2-Dichloroethane, Benzene, Trichloroethylene, 1,2-Dichloropropane, Tetrachloroethylene และคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีมติเห็นชอบให้กำหนดค่าเฝ้าระวังสำหรับสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่ายในบรรยากาศทั้งสิ้น 20 ชนิด ซึ่งควรมีการติดตามตรวจสอบแผนและมาตรการควบคุมสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่าย และต้องมีการจัดทำบัญชีการระบายสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่ายของโรงงานในนิคมฯ ที่มีการใช้ ผลผลิต เก็บกัก หรือเกี่ยวข้องให้เป็นปัจจุบัน เนื่องจากสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่ายบางชนิด ได้แก่ Benzene, 1,2-Dichloropropane, 1,3-Butadiene และ Vinyl Chloride Monomer มีค่าเกินมาตรฐานรายปี นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ควรทำการศึกษาเพื่อกำหนดมาตรฐานสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่ายจากแหล่งกำเนิดอุตสาหกรรมให้ครอบคลุม ได้แก่ การเผาไหม้ (Combustion) การรั่วซึมจากอุปกรณ์ (Fugitive Emission) การขนถ่ายสารเคมีและน้ำมันเชื้อเพลิง (Transportation: Loading/Unloading) ถังกักเก็บสารเคมี (Storage Tank) ระบบบำบัดน้ำเสีย (Waste Water Treatment Plant) ระบบการเผาทิ้ง (Flare) 3) ประเมินศักยภาพการรองรับมลพิษทางอากาศด้วยแบบจำลองคณิตศาสตร์ เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ความเข้มข้นของสารมลพิษในบรรยากาศ แหล่งกำเนิดในพื้นที่ และข้อจำกัดของเทคโนโลยีการกำจัดสารมลพิษจากแหล่งกำเนิด ซึ่งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีมติให้การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ดำเนินโครงการโดยใช้งบประมาณร่วมกับการระดมทุนจากผู้ประกอบการภาคเอกชนในพื้นที่ และได้แต่งตั้งคณะทำงานกำกับดูแลบริษัทที่ปรึกษาสิ่งแวดล้อมศึกษาปัญหาผลกระทบอากาศมาตาศาพุด พบว่า มีความคลาดเคลื่อนระหว่างค่าที่คำนวณได้กับผลการตรวจวัด ทำให้ผลการประเมินศักยภาพการรองรับมลพิษทางอากาศบริเวณพื้นที่มาตาศาพุดขาดความน่าเชื่อถือซึ่งต้องมีการปรับปรุงต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลด้านอุตุนิยมวิทยาในพื้นที่ เช่น ทิศทางและความเร็วลม และอุณหภูมิที่ความสูงระดับต่าง ๆ ซึ่งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้มีมติให้การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยดำเนินการปรับปรุงข้อมูลนำเข้าดังกล่าว เพื่อให้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์มีความถูกต้องเชื่อถือได้ ปัจจุบันอยู่ระหว่างการดำเนินการจัดซื้ออุปกรณ์ และรวบรวมข้อมูลด้านการระบายนมลพิษให้ถูกต้องยิ่งขึ้น 4) เชื่อมต่อข้อมูลเครือข่ายติดตามตรวจสอบคุณภาพอากาศ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลผลการตรวจวัดคุณภาพอากาศในบรรยากาศจากสถานีตรวจวัด (AAQMS/Fenceline) ผลการตรวจวัดคุณภาพอากาศจาก Canister และผลการตรวจวัดคุณภาพอากาศแบบอัตโนมัติแบบเคลื่อนที่ (Mobile Unit) เป็นต้น จากนั้นนำผลการตรวจวัดของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่มาประมวลข้อมูล เพื่อทราบสถานการณ์ในภาพรวมของพื้นที่และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน และ 5) สนับสนุนภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศอย่างแท้จริงตามหลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม และสนับสนุนให้บริษัทเอกชนขนาดใหญ่ดำเนินการลดมลพิษและสร้างสุขภาวะที่ดี โดยให้ความสำคัญกับการทำ CSR หรือ Corporate Social Responsibility ซึ่งเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กร

3. มุมมองภาพรวมต่อกระบวนการยุติธรรมในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเขตพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาตาศาพุด จากการศึกษาพบว่า กลไกของกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถใช้ในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มาตาศาพุดได้ เนื่องจากมีการอนุมัติตั้งโรงงานซึ่งไม่ได้ดำเนินการจัดทำรายงานประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) อย่างถูกต้องตามความจริง ทั้งที่เป็น

ขั้นตอนแรกของการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐควบคุมดูแลไม่ทั่วถึงหรือละเลยการปฏิบัติหน้าที่ ไม่มีการเปิดเผยข้อมูลตามความจริงหรือมีการบิดเบือนข้อเท็จจริงของผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การใช้มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมมลพิษหรือระบายสารมลพิษทางอากาศจากโรงงานจึงยังไม่สะท้อนข้อเท็จจริง การดำเนินการทางกฎหมายไม่มีการบังคับใช้และไม่มีบทลงโทษที่ชัดเจนทำให้มาตรการควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับต่ำ ถึงแม้จะมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่สำคัญหลายฉบับ อาทิ พ.ร.บ.โรงงาน พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ. 2562 พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ. 2561 พ.ร.บ.วัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ. 2562 พ.ร.บ.สาธารณสุข พ.ศ. 2534 ถึง พ.ศ. 2561 แต่ประชาชนในพื้นที่ก็ยังไม่รู้สึกละเลยไม่ได้รับความเป็นธรรมตามหลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องตามความจริง ไม่สามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดและดำเนินนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผน โครงการ และกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ซึ่งมีผลต่อการดำรงชีวิตของตนเท่าที่ควร กล่าวได้ว่า ในขณะที่ภาครัฐต้องการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับประเทศ แต่ประชาชนในพื้นที่มาบตาพุดกลับไม่อาจทราบและตรวจสอบได้ว่าการบริหารจัดการของภาครัฐมีความผิดพลาดหรือบกพร่องเกิดขึ้นหรือไม่ ไม่ทราบว่าอะไรจะเอาผิดกับใคร การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนในพื้นที่ไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง และการสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นกับทุกภาคส่วน ตลอดจนการเยียวยาความเสียหายและการให้ค่าชดเชยกับผู้ถูกละเมิดสิทธิก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้เช่นกัน

อุปสรรคและข้อจำกัดในการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มาบตาพุดแบ่งได้ใน 2 ลักษณะ คือ 1) ปัญหาด้านนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ พบว่า การที่รัฐบาลมุ่งเน้นการพัฒนาประเทศโดยตั้งอยู่บนทัศนคติการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ทำให้ลดความสำคัญของผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม สังคม และประชาชน อันเนื่องมาจากการประกอบกิจการของโรงงานอุตสาหกรรม โดยรัฐบาลว่าหากรัฐบาลบังคับใช้กฎหมายที่เคร่งครัดต่อโรงงานอุตสาหกรรมมากก็จะทำให้เกิดอุปสรรคในการพัฒนาธุรกิจของประเทศ เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นผู้ประกอบการต้องจ่ายงบประมาณเพิ่ม เสี่ยงต่อการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศอื่น เป็นผลให้ประเทศขาดรายได้มหาศาล ดังนั้น นโยบายของภาครัฐจึงมีลักษณะเอื้อประโยชน์ต่อภาคอุตสาหกรรม 2) ปัญหาด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมและการบังคับใช้กฎหมายยังไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้จริง นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างชุมชน ภาคเอกชน และภาครัฐ โดยภาคประชาชนในพื้นที่มาบตาพุดได้รวมตัวกันยื่นฟ้องคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติต่อศาลปกครองระยอง ซึ่งศาลปกครองระยองได้พิพากษาให้ประกาศให้ท้องที่เขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดทั้งหมดเป็นเขตควบคุมมลพิษ ซึ่งภายหลังการประกาศเขตควบคุมมลพิษดังกล่าว ภาครัฐต้องดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อลดและขจัดมลพิษในเขตควบคุมมลพิษตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้ ทำให้เห็นบทบาทของศาลปกครองในฐานะศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีปกครองด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาหลักกฎหมายและวางบรรทัดฐานในคดีสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะก้าวหน้าในแง่ของการขยายขอบเขตการคุ้มครองสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมให้กว้างขวางขึ้น คดีประกาศเขตควบคุมมลพิษในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดถือเป็นคดีที่เป็นผลงานสำคัญที่แสดงถึงความก้าวหน้าในกระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม แต่ปัจจุบันกลับถูกละเลยและขาดการพัฒนาต่อยอดจากสังคมไทย แม้จะเคยมีความพยายามในการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมของสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (สปท.) และคณะกรรมการการประเทศด้านกฎหมายและ

กระบวนการยุติธรรม เรื่อง แนวทางการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นศาลพิเศษในศาลยุติธรรมเพื่อพัฒนา นิติรัฐและประชาธิปไตยด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อให้การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเบ็ดเสร็จในศาลเดียว แต่การดำเนินการดังกล่าวต้องหยุดชะงักลงและยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร รัฐบาลจึงควรส่งเสริมให้มี มาตรการด้านกฎหมายอย่างจริงจังควบคู่กับการส่งเสริมให้โรงงานอุตสาหกรรมตระหนักถึงการดูแลสิ่งแวดล้อม

สรุปและอภิปรายผล

1. สาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ได้แก่

1) ปัญหาการบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐ นั่นคือ การจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment Report: EIA) ไม่ได้มีการปฏิบัติอย่างจริงจังควบคู่กับการบังคับใช้กฎหมาย แม้ที่ผ่านมารัฐบาลจะพยายามปรับปรุงกฎหมายและโครงสร้างการควบคุมมลพิษ รวมทั้งการจัดการสิ่งแวดล้อมหลายๆ ด้าน แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดจากมลพิษอุตสาหกรรมได้จริง เนื่องจากบุคคลที่เกี่ยวข้องมักมองว่าเป็นเรื่องไกลตัว มิใช่อาชญากรรมหรือการกระทำผิดต่อบุคคลใด เพราะมิใช่อาชญากรรมประเภทการฆ่า ช่มชู้ ซึ่งสามารถพิสูจน์ตัวได้ แต่หากมองในแง่อาชญากรรม สิ่งแวดล้อมแล้ว การปล่อยทิ้งสารมลพิษออกสู่อากาศนับเป็นการสร้างความเสียหายต่อสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นอย่างใหญ่หลวง รวมทั้งสร้างความเสียหายต่อระบบนิเวศอย่างไม่อาจประเมินค่าได้ ซึ่งคนในสังคมควรที่จะได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายอาญาในกรณีการก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม คือ สิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและมีคุณภาพ ปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มาบตาพุดจึง ดำเนินมาเป็นระยะเวลายาวนาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Bunnag (2016) ซึ่งศึกษาประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรม เขตมาบตาพุด จังหวัดระยอง พบว่า ปัญหาสภาพแวดล้อมด้านคุณภาพอากาศหลังจากที่ประชาชนในพื้นที่มาบตาพุดได้ยื่นฟ้อง คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติที่ศาลปกครองระยอง กรณีละเลยต่อหน้าที่ เนื่องจากไม่ประกาศพื้นที่ มาบตาพุดเป็นเขตควบคุมมลพิษ เพื่อควบคุม ลด และขจัดมลพิษ และขอให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อม แห่งชาติประกาศให้พื้นที่มาบตาพุดเป็นเขตควบคุมมลพิษเพื่อเป็นการสร้างบรรทัดฐานให้กับสังคมว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ 2) ปัญหาการตรวจวัดคุณภาพอากาศ สารมลพิษต่างๆ ที่ประชาชนสุดดมเข้าไปสะสมในร่างกาย ก่อให้เกิดการเจ็บป่วยต่างๆ ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามาจาก โรงงานอุตสาหกรรมหรือเป็นภาวะการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นเอง แม้ปัจจุบันจะมีกลไกตรวจสอบคุณภาพ อากาศอย่างเป็นระบบและโรงงานส่วนใหญ่ตรวจคุณภาพอากาศผ่านเกณฑ์มาตรฐาน แต่มีบางครั้งที่ตรวจ พบสารมลพิษหรือสารปนเปื้อนในอากาศแล้วไม่สามารถหาแหล่งกำเนิดว่ามาจากโรงงานใด เมื่อไม่ สามารถหาแหล่งกำเนิดได้ ก็ไม่สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศในนิคมฯ อย่างยั่งยืนได้ เป็นไปตามรูปแบบอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่ไม่ปรากฏตัวผู้กระทำผิดอย่างชัดเจนทันที หากแต่ต้องใช้ ระยะเวลา ในการพิสูจน์บุคคลผู้กระทำผิด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ridhipakdee (1996) ที่ศึกษา เรื่องอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: ศึกษากรณีโรงงานอุตสาหกรรม พบว่า ความเสียหายที่เหยื่อได้รับจาก อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมแทบจะไม่มีใครรู้ตัวเอาว่าตนกำลังได้รับอันตรายจากมลพิษที่โรงงานอุตสาหกรรม บริเวณใกล้เคียงที่พิกัดภัยปล่อยออกมา ดังนั้น ลักษณะสำคัญของความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม คือ ความเสียหายไม่ได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลันทันด่วน ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้นำชุมชนที่อยู่รอบนิคมฯ ที่เชื่อว่า สารมลพิษที่อยู่ในอากาศไม่สามารถตรวจวัดด้วยเครื่องมือที่แสดงออกมาเป็นตัวเลขได้เสมอไป

เนื่องจากแพร่กระจายอยู่ในอากาศ จับต้องไม่ได้ เพราะไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ทำให้สูดดมเข้าไปโดยไม่รู้ตัว ซึ่งแม้การก่อกมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมจะมีใช้การกระทำที่ฝ่าฝืนศีลธรรมอันดีต่อคนในสังคมโดยตรง แต่ก็เป็นการสร้างอันตรายหรือความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสังคม ไม่ว่าจะเป็นชีวิต สุขภาพ อนามัย และทรัพย์สินของคนในสังคม การกระทำเช่นนี้นับเป็นการก่ออาชญากรรมต่อสิ่งแวดล้อม 3) ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและการบังคับโทษ โดยการบังคับใช้กฎหมายและบังคับโทษในพื้นที่ที่ไม่มีความชัดเจน ตลอดจนมีข้อจำกัดในตัวบทกฎหมายสิ่งแวดล้อมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับโรงงานอุตสาหกรรมหลายประการ เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถทำงานหรือใช้ดุลยพินิจที่ถูกต้องตามหลักการได้เนื่องจากกลัวความผิดพลาด หรือถูกฟ้องร้องหรือเพิกถอนคำสั่งทางปกครอง ประกอบกับข้อจำกัดในเชิงโครงสร้างและทรัพยากรหลายประการ เช่น เรื่องงบประมาณ การแทรกแซงจากภาคการเมืองหรือระบบบริหารจัดการภาครัฐที่ไม่ถูกต้องตามหลักนิติธรรม ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศและปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เรื้อรังในพื้นที่มาบตาพุดได้ ซึ่งหากพิจารณาในหลักการของแนวคิดการป้องกันอาชญากรรมที่ว่า การมีกฎหมายที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมสามารถป้องกันบุคคลไม่ให้กระทำผิดได้นั้น นับว่าปัญหามลพิษทางอากาศที่ถูกปล่อยออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่มาบตาพุดมาอย่างยาวนานแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของการบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่ เนื่องจากไม่ได้มีอัตราโทษที่รุนแรง ไม่มีการลงโทษที่รวดเร็ว และผู้กระทำผิดกฎหมายก็ไม่สามารถถูกจับกุมได้โดยง่าย กระบวนการยุติธรรมไม่โปร่งใสเพราะสมาชิกในสังคมไม่ได้มีความเกรงกลัวต่อกฎหมายและการลงโทษสามารถกระทำความผิดได้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนและองค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของ Singkaimook (2015) ซึ่งศึกษาเรื่องประสิทธิผลนโยบายมลพิษอุตสาหกรรมของไทย พบว่า ในการดำเนินการเพื่อจัดการมลพิษอุตสาหกรรมของไทยให้มีประสิทธิผล ภาครัฐควรต้องพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของบุคลากรที่ทำงานในระบบ มีการติดตามตรวจสอบภาคอุตสาหกรรมให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ตลอดจนต้องเพิ่มอัตราโทษกับผู้ฝ่าฝืนระเบียบการจัดการมลพิษอุตสาหกรรมให้สูงขึ้น

2. แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงกับมุมมองภาพรวมที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด สามารถสรุปได้เป็น 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ประสานความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการจัดการกับปัญหามลพิษทางอากาศในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดอย่างจริงจัง การขาดการประสานความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนทำให้แต่ละฝ่ายเกิดความไม่เข้าใจกันและดำเนินการคนละทิศคนละทางหรือแยกบทบาทหน้าที่กัน โดยควรให้มีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานโดยตรงซึ่งรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหามลพิษและทำหน้าที่เชื่อมโยงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมควบคุมมลพิษ เทศบาลเมืองมาบตาพุด องค์การพัฒนาเอกชนที่ดำเนินงานเกี่ยวข้อง ผู้นำและตัวแทนชุมชนรอบนิคมฯ ตลอดจนภาคีเครือข่ายอื่นๆ เพื่อประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศในพื้นที่มาบตาพุด สอดคล้องกับการศึกษาของ ทศพล วรรณกุลพันธ์ ที่ศึกษาเรื่องการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมเมื่อสิทธิของประชาชนปะทะแนวนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ: กรณีมาบตาพุด โดยเสนอให้มีการบูรณาการอำนาจหน้าที่องค์กรแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ทำงานได้เบ็ดเสร็จ ซึ่งกฎหมายที่ใช้แก้ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมมีหลายฉบับ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องบูรณาการโครงสร้างอำนาจรัฐให้เป็นหนึ่งเดียว (One-Stop Service) ในการแก้ไขปัญหามลพิษแต่ละประเด็น เพื่อลดขั้นตอนการแก้ปัญหาและเยียวยาสิทธิให้กับประชาชนที่ได้รับผลกระทบ สะดวกและรวดเร็วกว่าที่เป็นอยู่

ในปัจจุบัน เช่น การสร้างเอกภาพในการกำหนดอัตราการปล่อยมลพิษในพื้นที่หนึ่งๆ โดยนำเรื่องมาตรฐานการปล่อยมลพิษรวมมาใช้ และอาจต้องคำนึงถึงการบูรณาการศาสตร์สิ่งแวดล้อมหรือองค์การระดับข้อพิพาทในพื้นที่ด้วย (Tassanakulphan, 2012) 2) การใช้หลักทางวิศวกรรมในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศควบคู่กับการควบคุมมาตรฐานในการปล่อยทั้งอากาศเสีย เช่น การเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิตที่ดีกว่าการเปลี่ยนวัตถุดิบที่มีความอันตรายน้อยกว่าการซ่อมบำรุงเครื่องจักรแบบป้องกันหรือวิธีการอื่นๆ ที่เหมาะสมตามศักยภาพของโรงงานอุตสาหกรรมในการดำเนินการผลิตที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศหรือทำลายสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับระบบการบริหารจัดการทั้งภายในและภายนอกโรงงานอุตสาหกรรม โดยการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมการปล่อยของเสียในอากาศอย่างจริงจัง เริ่มจากการควบคุมการระบายสารอินทรีย์ระเหยง่าย ซึ่งควรมีการติดตามตรวจสอบแผนและมาตรการควบคุมสารอินทรีย์ระเหยง่ายของผู้ประกอบการในพื้นที่มาตาพุดอย่างเคร่งครัดและสม่ำเสมอ รวมทั้งควรมีการฝึกอบรมวิธีการตรวจวัดสารอินทรีย์ระเหยง่ายจากการรั่วไหลของอุปกรณ์ให้แก่ผู้ประกอบการเป็นแนวทาง โดยภาครัฐควรเข้าไปตรวจสอบการดำเนินการของโรงงานเป็นระยะ รวมถึงการประเมินศักยภาพการรองรับมลพิษทางอากาศด้วยแบบจำลองคณิตศาสตร์ เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ความเข้มข้นของสารมลพิษในบรรยากาศ แหล่งกำเนิดในพื้นที่และข้อจำกัดของเทคโนโลยีการกำจัดสารมลพิษจากแหล่งกำเนิด นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้การเชื่อมต่อข้อมูลเครือข่ายเพื่อติดตามตรวจสอบคุณภาพอากาศในบรรยากาศของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนำมาประมวลผลข้อมูลผลการตรวจวัดของหน่วยงานต่างๆ เพื่อทราบสถานการณ์ในภาพรวมของพื้นที่อันจะได้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนได้ทั่วถึง ประการสุดท้าย คือ สนับสนุนให้ภาคประชาชนและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหามลพิษของนิคมอุตสาหกรรมมาตาพุดอย่างแท้จริง โดยดำเนินการผ่านโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของแกนนำและคนในพื้นที่ให้มีความเข้มแข็งและเป็นภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อมด้านสุขภาพอนามัย ตลอดจนส่งเสริมประชาชนให้เข้าถึงพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของเอกชนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์และเรียกร้องสิทธิ หากพบเห็นการปล่อยควัน ฝุ่น สารมลพิษออกจากปล่องโรงงาน ควรถ่ายภาพเป็นหลักฐานให้ชัดเจนว่าออกมาจากโรงงานใด สำหรับการเก็บตัวอย่างอากาศพิษซึ่งทำได้ยาก อาจขอความร่วมมือให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาตรวจเก็บตัวอย่าง และแจ้งหน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้องโดยมีการเก็บสำนวนคำร้อง และติดตามว่าหน่วยงานเพิกเฉย ละเลย หรือปฏิบัติงานล่าช้าหรือไม่ ถ้าใช้สามารถร้องเรียนไปยังผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือฟ้องร้องไปยังศาลปกครอง หรือร้องเรียนไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนให้เข้ามาตรวจสอบการละเมิดสิทธิของผู้ประกอบการ และฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายไปยังศาลยุติธรรมได้ (Tassanakulphan, 2008) ซึ่งสอดคล้องกับ น้ำแท้ มีบุญสร้าง ที่กล่าวว่าให้มีการนำระบบฟ้องคดีแบบกลุ่มมาใช้ (Class Action) การนำระบบฟ้องคดีแบบกลุ่มมาใช้กับข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องยอมรับ “หลักการดำเนินคดีโดยผู้แทนคดี” เพื่อเปิดโอกาสให้แต่งตั้งผู้อื่นขึ้นมาดำเนินคดีแทนตัวผู้เสียหายได้ เมื่อนั้นจึงจะสามารถแต่งตั้งบุคคลอื่นขึ้นเป็นคู่ความผู้ดำเนินคดีแทนกลุ่มได้ ซึ่งมีแนวโน้มว่าอาจต้องอาศัยบุคคลภายนอกผู้มีประสบการณ์หรือมีความเข้มแข็งเข้ามาช่วยในลักษณะของการฟ้องคดีของพลเมืองผู้ได้รับผลกระทบทางอ้อม (Meebunsalang, 2004) 3) มีระบบบริหารจัดการแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ครอบคลุมถึงมาตรการกฎหมายที่ต้องมีการปรับปรุงและให้เกิดการบังคับใช้และลงโทษอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ Pimpat (2013) ซึ่งศึกษาเรื่องปัญหาในกระบวนการพิจารณาความอาญาในคดีสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้ออกให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม พบว่า ปัญหาที่เกี่ยวกับ

ผู้เสียหายและอำนาจในการฟ้องคดี ได้แก่ บุคคลที่จะเป็นผู้เสียหายจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรง กฎหมายไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปมีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากเท่าที่ควร บทบาทขององค์กรเอกชนในการดำเนินคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมยังถูกจำกัด ปัญหาเรื่องบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบในทางอาญา ได้แก่ ขอบเขตความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล การระบุตัวผู้กระทำความผิดในกรณีมีโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน และไม่แน่ชัดว่าโรงงานอุตสาหกรรมใดเป็นผู้กระทำความผิด ปัญหาเรื่องอำนาจในการจับกุม อันได้แก่ การจับกุมนิติบุคคลต้องกระทำอย่างไร การขาดการกระจายอำนาจในการจับกุมไปให้แก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างทั่วถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน ได้แก่ เขตอำนาจการสอบสวนและพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อม ปัญหาในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิด ได้แก่ พยานหลักฐานในคดีอาญาทางสิ่งแวดล้อมมักมีความเกี่ยวข้องกับความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ ซึ่งหากจะป้องกันและแก้ไขปัญหามาตรฐานสิ่งแวดล้อมได้สำเร็จ ก็จะต้องต้องมีระบบบริหารจัดการแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งหมายความว่า จะต้องแก้ไขปัญหาระบบวิธีพิจารณาอาญากับโรงงานอุตสาหกรรมผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ปัญหามลพิษทางอากาศในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ถือเป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่จับต้องได้ยาก ทว่าทำลายสุขภาพของประชาชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว กล่าวได้ว่าเป็นภัยเงียบที่ร้ายแรง เนื่องจากมนุษย์ต้องใช้อากาศในการหายใจตลอดเวลา รัฐบาลจึงควรมีการควบคุม กำกับ และรักษาคุณภาพอากาศและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศ ตลอดจนส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดอย่างแท้จริง

2. รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดมาตรการและบทลงโทษที่ใช้ได้จริงเพื่อควบคุมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มาบตาพุดอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อมให้มีบทลงโทษที่รุนแรงและมีประสิทธิภาพ

3. ควรมีหน่วยงานกลางทำหน้าที่แก้ไขปัญหาคความไม่เป็นกลางในกระบวนการพิจารณาการรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง

4. การทำวิจัยนี้ประสบปัญหาเรื่องความร่วมมือในการเปิดเผยข้อมูลที่สำคัญ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการเปิดเผยข้อมูลมากขึ้นเพื่อเป็นการตอบคำถามต่อสังคมตามความเป็นจริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศและการใช้หลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสารเคมีที่ถูกปล่อยออกมาในอากาศ หรือสารมลพิษชนิดต่างๆ ที่เกิดจากการเผาไหม้ของโรงงานอุตสาหกรรม และอาจเกิดการสะสมอยู่ในชั้นบรรยากาศอันจะนำไปสู่

ภาวะโลกร้อนและปัญหาความไม่สมดุลในระบบนิเวศ ตลอดจนผลกระทบที่จะส่งผลต่อปัญหาสุขภาพของประชาชนในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเจาะลึกเรื่องกลไกที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมในเรื่องภาระค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นต้องได้รับการตัดสินว่ามีความผิดสำหรับบางกรณีหรือทุกกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นจากกิจกรรมบริษัทอุตสาหกรรมในห่วงโซ่อุปทานของตน ซึ่งเป็นผลให้เกิดมลพิษทางอากาศหรือทำให้บุคคลได้รับความเจ็บป่วย

เอกสารอ้างอิง

- Bangkokbiznews. (2007). **Research on Industrial Vapors Relation to 25 Cancer Patients Community**. Retrieved January 25, 2019. From <http://www.bangkokbiznews.com>. (In Thai).
- Bangkokbiznews. (2011). **Epic 31-year Map Ta Phut battle for space**. Retrieved June 2, 2019. From <http://www.bangkokbiznews.com>. (In Thai).
- Bangkokbiznews. (2012). **The new city plan shows the future Reducing Map Ta Phut pollution**. Retrieved July 4, 2019. From <http://www.bangkokbiznews.com>. (In Thai).
- Bangkok Business. (2014). **Environmental crimes (transnational) solutions that are not just law enforcement**. Retrieved September 22, 2019. From <http://www.bangkokbusiness.com>. (In Thai).
- Bunnag, C. (2016). **Struggle history of local community for participation in Mabtaput area industrialization process**. Doctor of Philosophy Program in Thai Studies Faculty of Humanities and Social Science, Burapha University, Chonburi. (In Thai).
- Chitsawang, S., & Chitsawang, N. (2017). **Research report on environmental crime problems in Thailand**. National Research Council of Thailand, Bangkok. (In Thai).
- Department of Industrial Works. (2019). **Accumulated statistics, the number of factories that are allowed to operate in accordance with Factory Act 1992**. Retrieved March 5, 2020. From <https://www.diw.go.th/hawk/content.php?mode=spss63>. (In Thai).
- Khuntree, P. (2015). **Criminological theory: principle, research and policy implication**. Bangkok: S. Charoen Printing. (In Thai).
- Kom Chad Luek. (2012). **Map Ta Phut shadow city of pollution**. Retrieved May 21, 2019. from [http:// www.komchadluek.net/](http://www.komchadluek.net/). (In Thai).
- Kontongern, D. (2013). **Quality of life of population in pollution control area in Thailand**. Doctor of Philosophy Program in Demography College of Population Studies Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai).
- Matichon. (2007). **Fix the Map Ta Phut problem Do not use the measures of gravity**. Retrieved January 30, 2019. From <https://www.matichon.co.th/>. (In Thai).
- Meebunsalang, N. (2004). **Class action in an environmental case**. Master of Laws Thesis Faculty of Law Faculty of Law Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai).

- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2019). **Report on results of implementation of environmental impact prevention and correction measures and environmental impact monitoring measures.** Retrieved June 5, 2020. From <http://eia.onep.go.th/images/monitor/1580355912.pdf>. (In Thai).
- Pimpat, L. (2013). **Problems of criminal procedures in environment cases: a case study of the industrial factories as polluters.** Master of Laws Thesis Faculty of Law Faculty of Law Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai).
- Pollution Control Department. (2020). **Integrity and Transparency Assessment: ITA.** Retrieved October 4, 2020. From <http://www.pcd.go.th/public/ITA63.cfm>. (In Thai)
- Ridhipakdee, E. (1996). **Environmental crime: a case study of industrial factory.** Master of Laws Thesis Faculty of Law Faculty of Law Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai).
- Siam Rath. (2009). **Misfortune in Map Ta Phut. The pain of Thai people.** Retrieved December 15, 2019. From <https://siamrath.co.th/>. (In Thai).
- Singkaimook, P. (2015). **Effectiveness of pollution on Thai industries.** Doctor of Public Administration in Public Administration Graduate School Valaya Alongkorn Rajabhat University, Pathum Thani. (In Thai).
- Tassanakulphan, T. (2008). **Claiming Strategy: Northern Territory Industrial Estate.** Faculty of Law Thesis Chiang Mai University, Chiang Mai. (In Thai).
- Tassanakulphan, T. (2012). **Politics about the environment, when people's rights conflict with the national economic development policy: the case of Map Ta Phut.** Faculty of Law Thesis Chiang Mai University, Chiang Mai. (In Thai).
- Thai Rath. (2009). **The Administrative Court ordered the suspension of 76 Map Ta Phut projects.** Retrieved September 29, 2019. From <https://www.thairath.co.th/>. (In Thai).
- Thansettakij. (2009). **10 Outstanding news of 2009.** Retrieved December 31, 2019. From <https://www.thansettakij.com/>. (In Thai).

ผู้เขียน

คำนำหน้า ชื่อ-สกุล
หน่วยงาน/สังกัด

ที่อยู่หน่วยงาน/สังกัด

อีเมล

นางสาวกรณัฐ อัครธนบูลย์
หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม
ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เลขที่ 254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน
กรุงเทพมหานคร 10330
koranutth@gmail.com